

althans op één van de onopgehelderde vraagpunten een op exacte onderzoekingen gebaseerd antwoord te verkrijgen, nl. ten aanzien van de ouderdom, c.q. de tijd van ontstaan, van het wallencomplex, de Landgraaf?

Mag niet worden verondersteld, dat hier waarschijnlijk in de een of andere richting een opheldering zou kunnen worden verkregen, door middel van inschakeling van een der jongere hulpwetenschappen van de archaeologie, ik bedoel de palaeo-botanica met haar z.g. pollen-analyse? Punten met voor dit soort onderzoek gunstige bodemgesteldenis zijn m.i. ruimschoots in het terrein aanwezig.

Terwijl deze suggestie in Uw gewaardeerde overweging moge worden aanbevolen wil ik besluiten met U dank te zeggen voor de tot het houden van dit referaat zo welwillend geboden gelegenheid.

UBACH OVER WORMS.

F. X. SCHOBLEN.

H. van Wersich

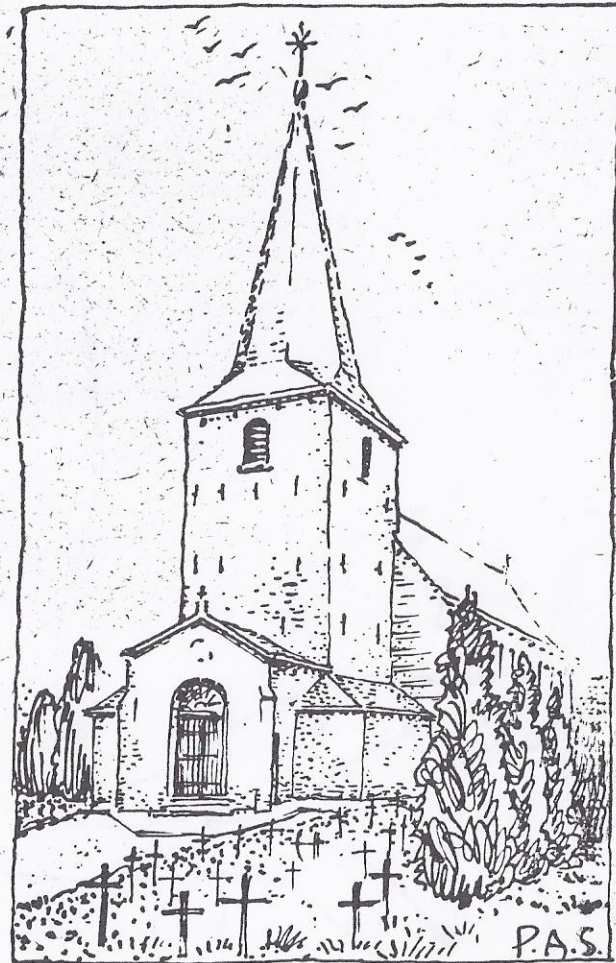
750 JAAR

parochie
simpelveld

In 1953 zal Simpelveld het feit herdenken, dat 750 jaar geleden de monniken van de abdij Mont Cornillon als pastoor naar deze parochie kwamen.

In de maand October van het jaar 1203 begaf zich de bisschop van Luik, Hugo de Pierrepont, de twintigste opvolger van Sint Lambertus, naar het klooster Mont Cornillon, bij Luik gelegen. In de ruime kapittelzaal, met zijn prachtige Romaanse gewelven wachtten de monniken, op stenen muurbanken gezeten, het hoge bezoek af. Omringd door vele hoge prelaten en edelknappen trad de Prins-Bisschop de zaal binnen. Hij was naar deze beroemde abdij gekomen om o.a. aan haar zorgen ook het bestuur over de parochie Simpelveld toe te vertrouwen. Bij die gelegenheid kreeg de abdij het recht om er eigenmachtig de pastoor aan te stellen en wel uit haar eigen kring, die der Norbertijnen, naar hun wit habijt ook wel Witheren genoemd. Dit recht — patronaatsrecht geheten — heeft de abdij gehad van 1203 tot 1796 (1). Mont Carnillon werd gesticht in 1124. De hertogen van Limburg en na hen ook hun opvolgers, de hertogen van Brabant, hadden recht van verblijf in de abdij. De bisschop, Jan van Vlaanderen, wilde aan dit recht een einde maken. Hij veranderde in 1287 de abdij in een burch voor zichzelf. De Norbertijnen moesten verhuizen naar een hoeve, Beau-repart ook wel Belli-Reditus geheten, eveneens in de omgeving van Luik gelegen. De hertog, Jan van Brabant, berustte hierin echter niet. In

(1) Memorieboek van pastoor Didden, pag. 4.

Bijgaande afbeelding van de Oude Kerk van Simpelveld, naar een tekening van P. A. Schols, geeft de toestand weer van rond 1920.

Teneinde plaats te maken voor het tegenwoordige kerkgebouw werd het oude afgebroken, deels in 1923 en deels in 1936.

Het onderste gedeelte van de zware, effen, vierkante westtoren, ongetrokken uit Kunrader steen, werd toegeschreven aan de 12e eeuw; volgens de „Voorlopige Lijst der Monumenten van Geschiedenis en Kunst“, deel VII/1926, dateert het bovenstuk met achthoekige houten spits uit de 17e eeuw. Voor het eenbeukig schip van vier traveeën, uit baksteen, met groefstenen banden versierd, in- en uitwendig met pilasters versterkt en door rondboogvensters verlicht, vermeldt genoemde lijst als bouwjaar 1692. De portaalbouw vóór de toren dateerde uit de 2e helft der 19e eeuw.

1291, daags na Hemelvaart, liet hij de burcht door 300 ruiters omsingelen. Bij het aanbreken van de dag bestormden 32 ruiters onder aanvoering van Herman van Witem (slotvoogd van kasteel Limburg en oud-bevelhebber van Maastricht) de hoofdtoren. De aanslag werd echter ontdekt en mislukte. Uit wraak hielden de Luikenaren een strooptocht in het Brabantse graafschap Daelhem en verwoestten 48 dorpen en gehuchten (2). De abdij Bearepart werd in 1796 opgeheven en wordt thans gebruikt als groot-seminarie van het Bisdom Luik. De prelatuur is tot het bisschoppelijk paleis ingericht.

Als bijzonderheid hierover is nog te vermelden dat Mgr. Zaepfel (3) in 1802, door Napoleon als 1e Consul, tot bisschop benoemd werd van het gebied, omvattende de tegenwoordige provincie Luik, Belgisch Limburg en een groot gedeelte van Nederlands Limburg. Hij kreeg van Napoleon de oude Norbertijnerabdij Bearepart tot woning toegewezen en 10.000 franken ter beschikking gesteld bij zijn inhuldiging.

De eerste pastoor van Bearepart die in 1203 naar Simpelveld kwam, vond er echter reeds een heel eenvoudig kerkje in Romaanse stijl opgetrokken. 't Was een éénschepig gebouw met kleine ronde vensters en een plumpe mergeltoren. Tot patroon van de kerk werd gekozen de H. Remigius, de bisschop van Reims, die in 496 Clovis doopte. In de abdij van Bearepart werd Remigius bijzonder vereerd. (Schimmert, Slenaken en Klimmen zijn de 3 andere plaatsen in Limburg, die de H. Remigius tot patroon hebben.)

De naam van deze eerste pastoor is niet bekend. In 1287 was een pater Nicolaas parochieherder. Zijn parochie strekte zich uit over Simpelveld en Bocholtz met de gehuchten die ook thans tot deze plaatsen behoren. De meeste van deze gehuchten ontleen hun naam aan een alleenstaande laathoeve of boerderij, zoals Soureth, Imstenrade, Bulkum enz.

In 1231 geeft Theodorus van Houffalize aan de Cistercienserinnen van Val Benoit — bij Luik — zijn aandeel in de tienden van Simpelveld. Jean de Eppes, bisschop van Luik, bevestigt dit in het zelfde jaar (4). Val Benoit werd in 1224 gesticht door Otto de Prez, kanunnik en daarna deken van de Collegiale kerk van St. Paul in Luik, voor reguliere Augustijnen. Deze gingen reeds in 1230 weg en in 't zelfde jaar kwamen er de Cistercienserinnen uit Robermont. De abdij Val Benoit bezat in Simpelveld vele goederen o.a. de hof in de Waalbroek en verder gedeelten van Bocholtz, Soureth en Bulkum (5).

Van de tienden van Simpelveld en Bocholtz is Val Benoit in het bezit gebleven tot 1671. De groot-commandeur van de commanderij der Duitse Orde de Alde Biesen, de Bongart, werd toen eigenaar. Deze schonk ze aan zijn commanderij.

De tienden waren toendertijd de voornaamste kerkelijke inkomsten. Elke

(2) H. Mosmans: De Heeren van Witem. Venlo, 1923. Blz. 26.

S. P. Ernst: Histoire du Limbourg, enz. Luik, 1840. Dl. V, blz. 7.

(3) W. Goossens: Geschiedenis v.h. Bisdom Roermond. 1927. 4e Dl. Blz. 203 en 204.

(4) Publications de Limbourg, enz., dl. 21, blz. 129 e.v.

(5) Publications de Limbourg, enz., dl. 70, blz. 190.

tiende korenschoof en elke tiende van 't veldgewas, hout of andere inkomsten van de boerderijen van de parochie kwamen aan de eigenlijke vergever van de kerk, dus aan de abdij Bearepart. De pastoor genoot de zgn. kleine tiende o.a. van de mindere vruchten, zoals haver, appels en peren, maar vooral $\frac{1}{3}$ van de totale tiende. Val Benoit bezat $\frac{2}{3}$. Bij de opmeting der tienden in 1454 wordt dit duidelijk aangehaald. Hij woonde destijds op 't platteland op een hoeve.

In 1233 sluiten de kloosters Bearepart en Val Benoit een overeenkomst om te „Simpleve” een schuur te bouwen tot het opbergen der tiendevruchten (6). De inkomsten waren blijkbaar heel goed want in 1247 wordt deze schuur reeds vergroot. De verhouding tussen de Abdis van Val Benoit en de abt van Bearepart schijnt naar aanleiding der tienden gespannen geweest te zijn. In 1260 wordt een regeling getroffen die elk meningsverschil voor de toekomst opheffen moest. Bij dit contract werd de betaling geregeld van 't cathedaticum, 'n soort belasting van hoogstens twee goudgulden (solidos) die de diocesaan priester aan de bisschoppelijke stoel (cathedra) moest betalen als teken van onderdanigheid en het obsonium ('n tiendebelasting in natura) der kerk van Simpelveld (7).

De parochie Simpelveld was in de eerste helft van de 13e eeuw nog niet in het bezit van een klok. Want in 1262 verordonneert de deken van Maastricht, dat er 'n klokje aangeschaft moest worden, dat men tot buiten 't kerkhof horen kon. Zij moest verschaft worden door degene die de tiende ontving — de patronaatsheer dus. Wilde de parochie een klok hebben, die in 't gehele kerspel hoorbaar was, dan moest zij ze zelf betalen. In 1282 verklaart de deken echter, dat de abdij van Bearepart het volgende moest geven: een grote klok die in de hele parochie hoorbaar was, verder de ornamenten van het altaar, 'n misboek met muziknoten, twee gebrandschilderde ramen en de vloer der kerk diende met tegels belegd te worden (8).

Daar de oude registers van de abdij Bearepart over de jaren 1250—1400 niet meer bestaan, zijn de gegevens over de parochie uit die tijd zeer schaars. We weten, dat in 1331 een Jan Ouritun onder Abt Libertus en in 1454 Jacques Burchloon pastoor waren. Onder 't pastoraat van deze laatste had in 1454 een hernieuwde opmeting der gronden van de kerk plaats. Dit werd gedaan door de landmeter der stræk, Claesken Willems (9).

In 1470 keurde Jacq. Burchloon als pastoor de overdracht med van een kapel te Bocholtz aan de Kruisheren te Aken. Deze was gesticht als zoenaltaar door de moordenaars van Jan van Gronsveld in 1386. De opvolger van Burchloon die in 1473 pastoor werd was Mathieu van Tongeren. Deze was tevens prior te Reckheim in België. Daarom zal hij

(6) Publications de Limbourg, enz., dl. 21, blz. 131 e.v.

(7) Publications de Limbourg, enz., dl. 21, blz. 135.

(8) Publications de Limbourg, enz., dl. 21, blz. 139.

(9) Publications de Limbourg, enz., dl. 8, blz. 167.

wel zelden of nooit in Simplveld verbleven hebben, maar de dienst laten doen door een waarnemer.

Vanaf 1511 tot heden is in de lijst der pastoors geen onderbreking. In 1511 was Andries van Donrad pastoor. Zijn naam wordt nog genoemd in een acte van 1536. Hij stierf in 1558 en werd opgevolgd door Hendrik Bollandt. Onder diens pastoraat werd door de Koning van Spanje — als hertog van Brabant — in 1567 een schatting gevraagd op de geestelijke goederen en renten in 't Land van Overmaas. Door de geestelijke overheid in 't land werd een subsidie toegestaan tot een bedrag van 8000 Brabantse gulden, waarvan de pastorie te Simplveld 40 gulden moest bijdragen ⁽¹⁰⁾.

In 1571 komt de bekende pastoor Arnold Didden naar Simplveld. Door de abt van Beaurepart, à Flémalia, werd hij geïnstalleerd. Onder zijn bestuur wordt de parochiekerk „Moederkerk” genoemd daar in Bocholtz een „Dochterkerk” aanwezig was. Er waren toen in Simplveld en Bocholtz 500 communicanten. De plaatselijke heer was Johan van de Bongard. De koster heette Petrus Sutz. Deze handelde in Miswijn, kaarsen en bakte hosties. Over de inkomsten van zijn leveringen heeft hij een geschil gehad met het kerkbestuur. Het proces kwam voor te 's Hertogenrade. De uitspraak luidde, dat het kerkbestuur verplicht werd hem direct uit te betalen. Pastoor Didden heeft in zijn pastoraat veel avonturen beleefd. Deze beschrijft hij in een door hem aangelegd „Memorieboek”. Ter illustratie kunnen we hierbij vermelden dat hij zeven maal door Staatse en éénmaal door Spaanse troepen ontvoerd werd. Opdat de papieren van zijn parochie niet verloren zouden gaan, copieerde hij deze in zijn Memorieboek, terwijl hij daarin tevens zijn eigen lotgevallen optekende. Datgene wat de schrijver over zijn eigen persoon verhaalt, kenmerkt op de meest markante wijze het ongelukkige tijdperk van de 80-jarige oorlog in deze contreien. Voor de geschiedenis van Simplveld is het boek zeer belangrijk, omdat er de oude schenkingen van de parochie en de goederen der pastorie — het wijsdomgoed — in worden aangehaald en tal van plaatselijke benamingen er in voorkomen. Gedateerd 29 December 1782 liet pastoor Sougnez voor het archief der parochie een afschrift maken in de abdij Beaurepart, waar het authentieke boek toen berustte. Het jaarboek houdt in 1598 op.

A. Didden bleef tot 1617 pastoor. Hij wordt nog genoemd in 1613, 29 Augustus, in de tienjaarlijkse dekenale visitatie der parochiekerk. Deze geeft kort en bondig de treurige toestand van de kerk onder Diddens postoraat aldus aan: vloer slecht, koor stuk, ruiten in de ramen ontbreken, het gewelf boven de doopkapel is ingestort, het overige gescheurd en vuil, alle ruiten in het middenschip stuk, er bevindt zich bovendien een scheur van onder tot boven in de oostelijke koormuur. De hele kerk dient hernieuwd te worden. Het hoofdaltaar is ontviid, de koperen monstrans is gebroken, doopvont gebroken, torenkap bouw-

(10) Eg. Slanghen: Het markgraafschap Hoensbroek, enz. Maastricht, 1859. Blz. 86 e.v.

vallig. Volgens het zelfde register had de pastoor een kamertje gebouwd in de toren en een hoenderhok aan de toren. Dit was in die tijd geen zeldzaamheid. Zo wordt ook vermeld, dat pastoor Fabritius van Kerkrade in de de toren woonde ⁽¹¹⁾.

In verband met de omstandigheden, waarin de pastoor verkeerde en zijn ouderdom in aanmerking genomen, wordt goedgevonden, dat de pastorie niet door hem wordt opgebouwd, doch dat hij in de torenkamer wonen blijft.

Opvolger van pastoor Didden werd in 1617 Pater Anton Jamar. Door abt Adam Sluis werd hij geïnstalleerd. Zijn kerkmeesters waren Werner Breem, Leonard Bendels, Joan Vrenckens en Jan Remens, die als plaatsvervanger had Herman Hamers. Onder 't pastoraat van Jamar, dat gedeeltelijk in de periode van het Twaalfjarig Bestand (1609—1621) viel, werd de restauratie van de kerk ter hand genomen.

De dekenale visitatie over de toestand van de kerk wordt met de lachonieke opmerking besloten: men ga verder met de restauratie. Over Jamar zelf wordt 't volgende opgemerkt: de Pastoor spreekt slecht Duits en kan niet in die taal preken, men zorge voor een kapelaan die de pastoor hierin vervangen kan. Deze kapelaan, waarschijnlijk de eerste voor Simplveld, is gekomen. Hij preekt 's Zondags en geeft in de Duitse taal catechismus-onderricht. Eerst onder Jamar's opvolger is de restauratie van de kerk voltooid.

(11) De Maasgouw, 1918. Blz. 20—21.

(Wordt vervolgd)

H. VAN WERSCH

uit de historie der

oude huizen te Heerlen.

HET HUIS, GENAAMD „DEN HELM”,

gelegen aan de Gasthuisstraat—hoek Emmastraat.

In de serie der besprekingen van oude woonhuizen, die binnen de kom van Heerlen lagen, volgt thans een uiteenzetting over „den Helm”. Deze naamsaanduiding wettigt het vermoeden, dat ten tijde der plattelandsvesting Herle t.g.v. zijn ligging in de schaduw der walmuren er gehelmdde krijgslieden onderdak genoten ⁽¹⁾.

(1) I. v. Lennep en J. Ter Gouw: De uithangteekens, enz. A'dam. 1868. Dl. I. Blz. 36 en 385. Wij citeren o.m.: „In het laatst der 14e eeuw bestond er te Den Haag een herberg, waar de Helm uithing, alzo reeds een heraldiek uithangteeken. Die helm zal wel hebben moeten aanduiden, dat daar edele heeren gehuisvest werden... in 1390 werden er twee edellieden vrijgehouder door hertog Albrecht. „In den Helm” kwam te Den Haag nog in 1623 voor op de hoek Noordeinde—Hartogstraatje; te Maastricht in 1550; te Amsterdam in 1566 en 1567; te Delft op de Mart in 1572, alsmede te Tongeren, waarbij de functie v.h. huis die van een voorname herberg blijkt te zijn.”